

Доповідь на науково-практичному семінарі 6.04.17
«СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ
ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ»

АКТУАЛЬНІСТЬ РОЗРОБКИ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВИХ ПРОГРАМ
«ЛІКУВАЛЬНА ФІЗКУЛЬТУРА» ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНИХ
ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДЛЯ ДІТЕЙ З
ПОРУШЕННЯМИ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ

Практика навчання та виховання молодших школярів з порушеннями розумового розвитку свідчить, що своєчасно почата реабілітація та абілітація засобами освіти дозволяє сприяти гармонійному розвитку, корегувати чи компенсувати наявні порушення, а також попередити розвиток відхилень вторинної та третинної природи, і, в результаті, значно знизити рівень соціальної ізольованості учнів, досягти максимально можливого для кожної дитини рівня психофізичного розвитку та ступеню інтеграції в українське суспільство.

Корекційно-розвиткова робота – вагомий напрям педагогічної діяльності в системі навчально-виховного процесу спеціальної загальноосвітньої школи для дітей з порушеннями розумового розвитку. Одним із елементів системи корекційно-розвиткової роботи в спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах для дітей з порушеннями розумового розвитку є предмет «Лікувальна фізкультура».

Лікувальна фізична культура (ЛФК) – науково-практична, медико-педагогічна дисципліна, дослідження якої сприяють теоретичному обґрунтуванню та практичній реалізації використання засобів фізичної культури з метою відновлення зниженого рівня здоров'я, заміщенню втрачених функцій, попередженню ускладнень і наслідків патологічного процесу, поверненню працездатності людини тощо.

Навчальний предмет «Лікувальна фізкультура» призначений для оптимізації реалізації найважливіших корекційно-розвивальних завдань адаптивної фізичної культури визначеною групою учнів у певний час. Завдання лікувальної фізкультури визначаються нагальними потребами молодших школярів: для різних учнів будуть розбіжними домінуючі корекційно-розвивальні завдання в один і той самий період навчання. Тому важливо відповідально підійти до вибору та реалізації напрямів, підбору засобів та методів лікувальної фізкультури.

Основною *метою* предмету «Лікувальна фізкультура» є: гармонізація психофізичного розвитку учнів і корекція його порушень.

Мета реалізується вирішенням наступних взаємопов'язаних завдань:

1. Основних:

1.1. Розвиток координаційних здібностей.

1.2. Корекція психоемоційного стану та психофізичного напруження.

1.3. Розвиток правильного локомоторного стереотипу та корекція основних видів локомоції дитини (ходьби, бігу).

2. Супутніх:

2.1. Профілактика та корекція порушень серцево-судинної системи:

- корекція стану після гострого захворювання;
- корекція захворювань органів серцево-судинної системи.

2.2. Профілактика та корекція порушень органів дихання:

- формування навички правильного дихання в спокої та під час виконання фізичних вправ;
- корекція стану після гострого респіраторного захворювання;
- корекція захворювань органів дихання.

2.3. Профілактика послаблення зору та корекція розладів зору.

2.4. Профілактика та корекція порушень нервової системи.

2.5. Профілактика та корекція порушень опорно-рухового апарату:

- формування правильної постави та її корекція;
- корекція сколіозу, кіфозу;
- корекція плоскостопості;
- корекція стану після травм опорно-рухового апарату.

2.6. Корекція захворювань видільної системи.

2.7. Профілактика та корекція порушень імунної системи:

- корекція стану після гострого соматичного захворювання;
- корекція порушень імунної системи.

2.8. Корекція захворювань органів травлення.

2.9. Профілактика та корекція порушень обміну речовин і захворювань залоз внутрішньої секреції:

- корекція наслідків цукрового діабету;
- профілактика та корекція ожиріння.

Зміст завдань розроблено з урахуванням особливостей психофізичного розвитку дітей з порушеннями розумового розвитку легкого та помірного ступеню, розповсюдженої нозології захворювань дітей зазначеної категорії. Під час реалізації представлених завдань обов'язково здійснюються й інші, а саме: оздоровчі, освітні, розвивальні, корекційні, виховні. Але акцент – саме на визначених завданнях. У зв'язку з тим, що кожна дитина має свою динаміку та потенційні можливості розвитку, втілення завдань програми залежить від відповідності комплексу використаних засобів фізичного виховання та дотримання гігієнічних принципів при організації навчального процесу індивідуальним особливостям психофізичного розвитку дітей.

Засобами лікувальної фізкультури є фізичні вправи (основний засіб), гігієнічні та природні чинники:

- фізичні вправи: гімнастичні, спортивно-прикладні (легкоатлетичні) вправи та ігри;
- гігієнічні чинники: дотримання гігієни тіла, рухової активності та відпочинку тощо;
- природні чинники: сонячне опромінення в процесі ЛФК та сонячні ванни як чинник загартування; аерація під час занять та повітряні ванни як чинник загартування; загальні та часткові обтирання.

Природні та гігієнічні чинники застосовуються як самостійно, так і з метою оптимізації впливу фізичних вправ на організм учня. Важливість забезпечення оптимальних санітарно-гігієнічних умов проведення занять з ЛФК пов'язана з чутливістю дитячого організму до впливу чинників довкілля. Підвищення вологості, вмісту бактерій та температури повітря; збільшення вмісту органічних речовин і погіршення іонного складу повітря приміщення, зміна рівня освітлення сприяють погіршенню психоемоційного стану школярів, їх самопочуття та як фізичної, так і інтелектуальної працездатності. З метою оптимізації корекційно-розвивального впливу засобів ЛФК використовуються рекомендовані лікарем тренажери та тренажерні пристрої адаптивної фізичної культури.

Специфіка предмету зумовлена особливостями психофізичного розвитку дітей, викликаними враженням центральної нервової системи, різними ступенями інтелектуальної недостатності (як легкої, так і помірної). Процес навчання ускладнюється наявністю крім основних, інших вад: порушення опорно-рухового апарату, зниження зору, порушення мови та мовлення,

наявність психопатоподібних станів тощо. Такі поєднання ведуть до ще більш вираженої своєрідності психофізичного розвитку учнів.

Потрібно відзначити, що контингент спеціальних шкіл для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку неоднорідний за віком, станом здоров'я, особливостями психофізичного розвитку, наявністю та якістю дошкільної підготовки та здатністю до навчання. Корекційно-розвивальна спрямованість навчально-виховного процесу визначається наявністю індивідуальних психофізичних порушень дітей. Особливого значення індивідуальний і диференційований підхід набуває при роботі з підготовчою та спеціальною групами. Реалізація особистісно-орієнтованого підходу особливо важлива в роботі з учнями спеціальної медичної групи. При цьому необхідним є дотримання індивідуальних медико-педагогічних протипоказань і рекомендацій розробки комплексів корекційно-розвивальних вправ, враховуючи можливість індивідуального контролю та регулювання навантаження. В процесі проведення корекційно-розвивальної роботи педагог повинен орієнтуватись на стан здоров'я конкретного учня, беручи до уваги висновки медичних оглядів.

У представленій програмі рекомендації для дітей з помірно розумовою відсталістю виділені зірочкою (*). Психофізіологічні можливості дітей з помірно розумовою відсталістю суттєво обмежені, але при забезпеченні належних педагогічних умов позитивна динаміка в їх розвитку може бути досягнута. Під педагогічними умовами мається на увазі наявність позитивного для учня оточення, науково-обґрунтованих програм, відповідного методичного та кадрового забезпечення спеціальної загальноосвітньої школи, адекватних методів та прийомів корекційно-спрямованого навчально-виховного процесу.

Лікувальна фізкультура проводиться інструктором з ЛФК (інструктором з фізкультури, вчителем з фізичної культури) згідно з відповідною корекційно-розвитковою програмою та типовим навчальним планом із урахуванням індивідуальних особливостей психофізичного розвитку дитини під лікарсько-педагогічним контролем.

Заняття з лікувальної фізкультури відвідують усі школярі (основної, підготовчої і спеціальної медичної групи¹), за винятком учнів, звільнених лікарем за станом здоров'я. Такі заняття можуть проводитися групами та індивідуально за спеціально розробленими індивідуальними комплексами вправ з урахуванням форм і ступеня важкості захворювання дітей, відповідно до рекомендацій лікаря.

---

¹ Наказ Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства освіти і науки України від 20.07.2009 № 518/674 «Інструкція про розподіл учнів на групи для занять на уроках фізичної культури»

Типовим навчальним планом² передбачено проведення одного заняття з ЛФК на тиждень. Однак, для досягнення терапевтичного ефекту виконання корекційно-розвивальних вправ доцільним, але необов'язковим, є проведення лікувальної фізкультури не менше трьох разів на тиждень (це можливо, наприклад, при проведенні ще двох занять за рахунок секційних або гурткових).

Структура програми включає три взаємопов'язані складові навчального процесу:

- зміст навчального матеріалу;
- ймовірні очікувані результати розвитку учнів;
- спрямованість корекційно-розвивальної роботи.

Програма складається з двох частин.

У першу частину програми включено зміст навчального матеріалу, що складається з наступних розділів: «Гімнастичні вправи», «Легкоатлетичні вправи», «Ігри». З метою розвитку мотивації молодших школярів до занять лікувальною фізкультурою, полегшенню формування фізкультурно-оздоровчих понять на початку кожного розділу подано «Теоретичні відомості». Елементарні відомості, одержані учнями в спеціальному дошкільному навчальному закладі та в підготовчому класі, розвиваються та вдосконалюються в наступних класах.

Орієнтовна сітка розподілу навчальних годин

<i>Розділи програмного матеріалу</i>	<i>Підготовчи й клас</i>	<i>1-й клас</i>	<i>2-й клас</i>	<i>3-й клас</i>	<i>4-й клас</i>
Гімнастичні вправи	11	12	12	12	12
Легкоатлетичні вправи	6	6	6	6	6
Ігри	18	17	17	17	17
<i>Всього годин</i>	35	35	35	35	35

У другій частині програми викладено додатки. До додатків увійшли орієнтовні корекційно-розвивальні вправи та приклади комплексів фізичних вправ і рухливих ігор, які потребують роз'яснення чи детального опису.

У змісті програми надається новий навчальний матеріал. Повторення, закріплення, вдосконалення та ускладнення рухових навичок – обов'язкове не

² Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.01. 2014 № 80 «Про затвердження типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку (початкова школа)»

тільки протягом навчального року, а й у наступних класах. Важливо, щоб усі вправи, що використовуються на занятті з ЛФК, знаходились у стадії сформованої навички (III чи IV-ий етапи формування рухової навички): були попередньо розучені на уроках фізичної культури (учні основної і підготовчої груп – згідно навчальної програми відповідного класу; учні, що відносяться до спеціальної медичної групи – окремо, згідно навчальної програми для спеціальної медичної групи відповідного класу).

Програма не встановлює чітко визначеної кількості годин для вивчення тих чи інших розділів, але під час планування потрібно переважну частину часу приділяти засвоєнню пріоритетного матеріалу та його повторенню. Вчитель має право вносити корективи до розподілу годин з огляду на індивідуальні психофізичні особливості учнів. При цьому важливо забезпечити лікарсько-педагогічне спостереження: як контроль виконання рухових дій, так і оперативне регулювання фізичного навантаження дітей згідно їх індивідуальним можливостям, що набуває особливого значення при роботі з учнями підготовчої і спеціальної медичних груп.

До фізкультурного обладнання, що використовується в процесі занять з ЛФК, висувуються педагогічні, естетичні та гігієнічні вимоги. Підбір обладнання визначається відповідністю програмним завданням. Розмір і вага реманенту повинні відповідати віковим особливостям молодших школярів, його кількість визначається з розрахунку активної участі всіх дітей у процесі занять, що, в комплексі з іншими заходами, сприяє безпеці використання фізкультурного обладнання. Найважливішим є безпека учнів час проведення занять з лікувальної фізкультури.

На заняттях з ЛФК спілкування відбувається як словесною, так і жестовою мовою, а також, використовуючи піктограми. Для всебічності мовленнєвого розвитку широко використовуються картки (таблички) з відповідним словом, мультимедійні засоби. У контексті ідеї соціалізації дітей з порушеннями розумового розвитку легкого та помірного ступеню особлива роль надається розвитку як вербальної, так і невербальної їх комунікації. Головне при цьому – задіяти всі існуючі можливості для спілкування.

З метою підвищення ефективності навчально-виховного процесу змістом програми передбачено час на проведення коригуючих і розвивальних рухливих ігор, що включають елементи попередньо розучених загальнорозвиваючих, коригуючих і спортивно-прикладних вправ. Це сприяє зменшенню рівня навантаження, стомлюваності учнів; підвищенню рівня сприйняття ними навчального матеріалу, інтелектуальної та фізичної працездатності школярів під час заняття з ЛФК. Для корекції психоемоційного стану учнів важливим є застосування дихальної, кистьової та пальчикової гімнастики, елементів масажу

/ самомасажу, музикотерапії та кольоротерапії (наприклад, при використанні фітбол-гімнастики).

Для поліпшення сприйняття навчального матеріалу широко застосовуються наочні засоби (плакати, таблички з текстом, піктограми, фотографії, малюнки, предметні засоби, кіно - чи відеоматеріали; світлосигналізація тощо), які сприяють розкриттю сутності понять. Відповідно до можливостей дітей з різними ступенями інтелектуальної недостатності (легкої і помірної) визначаються методи навчання. Комбінування визначених методів і способів навчання, а також забезпечення міжпредметних зв'язків створює необхідні умови, що сприяють підвищенню ефективності занять з лікувальної фізкультури, як ланки системи навчальної роботи.

Програму з лікувальної фізкультури для спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку розроблено на основі положень Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України³ з урахуванням Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів, їх психофізичних і вікових особливостей. Програму створено з урахуванням сучасних наукових даних і практичного досвіду вчителів з фізичного виховання.

---

³ Постанова Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2013 року № 607 «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами»